Scris de Ninel Ganea
Luni, 24 Februarie 2014 10:59

Armele supreme in manipularea indivizilor sunt dialectica si limbajul. Aceste doua instrumente stabilesc cadrul general din care oamenii, odata fixati, au dificultati serioase in a mai evada. Din acest motiv, ele sunt infrastructura de baza care trebuie demantelata pentru a putea scapa din pestera sclaviei mentale. Celelalte neajunsuri si neputinte intelectuale deriva, in principal, de aici si, fara o intelegere a importantei lor decisive, orice perspectiva de insanatosire politica, sociala si morala este inevitabil viciata. George Orwell, unul dintre observatorii cei mai percutanti ai rolului limbajului in controlul indivizilor, remarca undeva ca, in privinta democratiei, de pilda, “nu numai ca nu exista o definitie agreata, dar chiar si incercarile de a propune asa ceva se izbesc de o rezistenta unanima”. Cu toate acestea, conceptul are o incarcatura carismatica indubitabila, iar in calitate de atribut poate ridica sau ingropa (prin negatie) orice regim sau practica politica. Nu este singurul si poate ca nici unul din cei mai importanti termeni pe care ii folosim in mod abuziv. Adica desprins de orice rigoare analitica. Totusi, reprezinta o ilustrare destul de clara a modului in care limbajul politic ne structureaza preferintele aproape dinainte de a le gandi. Un concept cel putin la fel semnificativ, din acest punct de vedere, il reprezinta “libertatea”. Si asta nu de azi de ieri, ci de mai bine de doua sute de ani. Insa, la fel ca si in cazul “democratiei”, desi toata lumea recunoaste incarcatura pozitiva a termenului, sunt putini aceia care pot defini cu rigoare ceea ce inteleg prin “libertate”. Foarte probabil, un esantion de explicatii in directia asta ar arata, in particular, lucruri contradictorii si, in general, o babilonie iesita din comun. Insa acest haos aiuritor nu stirbeste nimic din prestigiul libertatii, astfel incat orice incercare de a cuceri mintile si adeziunea oamenilor trebuie sa contina un apel invariabil la libertate. Exemplul socialistilor americani care si-au schimbat denumirea oficiala in “liberal” este sugestiv pentru relevanta strategica a termenului in imaginarul contemporan. Nimeni nu doreste sa arate ca este impotriva, pana acolo incat si dictatorii isi camufleaza intentiile politice sub masca libertatii. “Libertatea este sclavie”, afirma Minsterul Adevarului in “1984”. Si din aceasta cauza cei care isi scriu pe frunte adeziunea la ideal ar trebui tratati cu prudenta. Este posibil ca steaua acestui concept-vedeta sa apuna in viitor, insa cred ca pentru moment se bucura inca de o pretuire speciala. In registrul strategic, odata ce s-a reusit lipirea etichetei pe o miscare sau actiune politica, sansele ei de succes cresc considerabil. De aici, de pilda, deriva importanta inspaimantatoare a birourilor de informatii si a masinii de propaganda, fie pace sau razboi. Ele nu fac altceva decat sa distribuie termenii consacrati in functie de interesele de moment.

Sa luam, de pilda, cazul recent al tinerei din Ucraina care a postat un mesaj despre cauzele conflictului, de mare succes pe internet. Foarte transant, tanara punea revolta oamenilor pe seama dorintei de a fi liberi. Cuvantul aparea de mai multe ori in pledoaria ei, iar finalul aducea in prim plan conjunctia magica: libertate si democratie. Concluzia nu lasa loc de indoieli sau

analize: poporul se ridicase pentru cele doua idealuri politice absolute ale modernitatii. Apelul ei era emotional, dar regizat, iar eticheta, cu putin ajutor, s-a prins, fara a mai lua in calcul ca aveam de-a face cu context retoric deja pregatit.
Manipularea lingvistica este doar partea vizibila a unui proces dialectic, care domina practic aproape toate strategiile politice actuale. Radacinile acestei filozofii se pot descoperi in varii filozofii religioase, dar pentru ceea ce ne intereseaza pe noi numele lui Hegel este suficient. In tr-o varianta simplificata, ideea fundamentala o reprezinta imaginea unui lumi miscata ascendent, impersonal, prin coliziunea unor forte opuse. Practic, la baza oricarei schimbari sta ciocnirea a doua idei contradictorii, din aceasta confruntare rezultand progresul.

Controlul limbajului este strans legat de dialectica. Daca universul lucreaza prin termeni opusi, atunci orice concept pozitiv trebuie sa aiba o contraparte negativa. De pilda, cand vorbim de democratie, la polul celalalt vom avea dictatura sau regim nedemocratic. Paradoxal in aparenta, aceleasi concepte nefavorabile vor fi termeni antagonici pentru “libertate”, ceea ce arata suplimentar lipsa de continut a termenilor folositi in mod curent.

Pentru noi esential este ca mai toti termenii definitorii pentru actiunea politica functioneaza in perechi de contrarii. Mai mult, aproape toate conceptele de tipul acesta se definesc, daca o fac, tot dialectic, prin negarea opusului. In politica, perechea stanga/dreapta a functionat si o face in continuare exact pe aceasta structura. Potrivit lui Carol Quigley, printre altele unul din ganditorii influenti pentru destinul lui Bill Clinton, “argumentul ca doua partide trebuie sa reprezinte idealuri si politice opuse, unul al Dreptei, celalalt al Stangii, e prostesc si acceptat doar de ganditori academici si doctrinari”, insa el privea lucrurile din perspectiva papusarului.

In alta ordine de idei, dupa cum stim foarte bine de la Orwell sau din practica politica, aceasta prezenta a dusmanului sau a antitezei este atat de importanta incat, in absenta, ea trebuie inventata. Ronald Reagan, de pilda, facea aluzie, intr-un discurs de la mijlocul anilor ’80, la rolul amenintarii extraterestre pentru o coagulare statala cat mai accentuata.

Pana la momentul acela, insa, perechea de succes reinventata in ultimii ani la nivel global este cea dintre Rusia si lumea Vestului. Inutil sa insist cum au fost impartite rolurile bun si cel rau in aceasta poveste, esentialul fiind scenariul maniheist. In esenta, absolut tot ceea ce aminteste de Rusia trebuie sa respire totalitarism, barbarie si inapoiere. Pe de alta parte, Occidentul vine incarcat de prestigiul Europei, al democratiei, al civilizatiei si progresului. Nu exista niciun fel de spatiu pentru nuante, dileme sau indoieli. Adevarul este manifest, iar oricine il pune la indoiala pica sub banuiala tradarii, a ipocriziei sau a prostiei. In functie de caz, bineinteles. Fiecare infruntare nu poate fi interpretata decat prin aceasta grila, iar termenii au fost atat de bine infipti in mintile oamenilor incat ezitarile devin suspecte.

Vorbind despre retorul cel rau, Richard Weaver a oferit o descriere minunata a tehnicii de manipulare prin dialectica: “What he does therefore is dress up one alternative in all the cheap finery of immediate hope and fears, knowing that if he can thus prevent a masculine exercise of imagination and will, he can have his way. By discussing only one side of an issue, by mentioning cause without consequence or consequence without cause, acts without agents or agents without agency, he (the base rhetorician - n.r.) he often successfully blocks definition and cause and effect reasoning. In this way his choices are arrayed in such meretricious

images that one can quickly infer the juvenile mind which they attract.”

Alternativa, iesirea din dialectica, pur si simplu nu poate fi conceputa. Reactiile occidentale la Olimpiada de la Sochi sau reflectarea crizei din Ucraina sunt concludente in acest sens.

Trucul de mare succes ramane acela de a ti se propune doua alternative false, privite drept contradictorii. Trebuie neaparat sa faci o alegere, pentru ca nu exista pentru moment o varianta suplimentara, desi, ce-i drept, sinteze dialectice au inceput deja sa fie tot mai des auzite si folosite (“a treia cale”, ONU, UNESCO, de pilda).

In acest context, trebuie mentionat ca dialectica nu reprezinta doar o metoda de cuceririe, ci si o ideologie in care unii oameni cred cu fanatism. Acelasi Richard Weaver remarca, intr-un eseu despre limbajul retoricii moderne, ca in lumea propagandei vei intalni nu doar practicieni rai, ci si, intr-o masura extraordinara, oameni conditionati de raul facut de altii. In cazul nostru, daca lumea se misca inainte, potrivit legilor dialecticii, atunci poate singurul lucru rational de facut il reprezinta alimentarea cat mai multor conflicte si confruntari pentru a parcurge mai rapid stadiile dezvoltarii. Din acest punct de vedere, in ultima perioada, unii oameni dau dovada ca dialectica este luata in considerare foarte serios.